

STRÖMSTAD AKADEMIS FRIA SKRIFTSERIE

Anders Gustavsson

Seniora forskare en samhällsresurs

Strömstad akademis styrelse beslutade 24 juli 2013 att inrätta Strömstad Akademis Fria Skriftserie med följande riktlinjer: Ledamöter i Strömstad akademi har rätt att utan granskning få manuskript publicerade elektroniskt i Strömstad akademis fria skriftserie. Det enda som gäller är att författaren ansvarar för innehållet och för att det inte strider mot svensk lag eller innehåller copyrightskyddat material. Manus skickas direkt till webansvarig.

Seniora forskare en samhällsresurs

Anders Gustavsson

I USA kan universitetsforskare vara aktiva så länge som de önskar. Någon tvångspensionering som i Sverige vid 69 år är inte aktuell. Detta kan medverka till att amerikanska forskare får så många nobelpris, och det upp i hög ålder.

I en planerad antologi presenterar några forskare inom Strömstad akademi från olika fakultetsområden vad de har presterat som seniorer efter sin pensionering som de ofta upplevt som ett tvång. Genom detta tvång går samhället miste om betydande vetenskaplig expertis. Läs den kommande boken för att bli uppmärksam på detta.

I december 2011 blev jag vid fyllda sjuttio år senior vid universitetet i Oslo efter att i drygt tretton år ha varit verksam där som etnolog/kulturhistoriker och tidigare i Lund och Uppsala. Som sjuttioåring fick jag lämna undervisning, handledning och kontor. Jag ville dock fortsätta att vara i tjänst. I januari 2011 stod jag alltså i en helt ny situation utan tjänst. Att sluta forska fanns inte i min tankevärld.

Jag vill här belysa hur det gick att vända en problematiskt upplevd situation i samband med pensionering till satsning på en fortsatt forskargärning. Jag vill slå ett slag för att ledningar vid institutioner inom universitet och högskolor liksom departement och politiker skall se seniorer som en forsknings-, undervisnings- och handledningsresurs som det gäller att ta vara på och ge rimliga forskningsmöjligheter. Seniorer har byggt upp en stor bank av forskningserfarenheter som är av vikt vid nya undersökningar vid universitet, högskolor och vetenskapliga akademier.

En senior forskare behöver fortsatta kontakter med den akademiska världen för att hålla sig uppdaterad inom aktuell forskning. Vetenskapliga akademier får en ökad betydelse för seniorer. En stor betydelse fick det när jag just 2011 blev invald i *Strömstad akademi. Nordiskt institut för avancerade studier* (www.stromstadakademi.se). Det särpräglade för denna akademi är att den är tvärvetenskaplig genom att invalda ledamöter kommer från alla fakulteter vid universitetet. Akademin grundades 2008 av några forskare som just blivit seniorer och ville fortsätta att forska.

Inom Strömstad akademi har ett flertal antologier publicerats där flera forskare samarbetat över fakultetsgränserna. Den första antologin var *Barnbarnens århundrade – berättelser om en ny framtid*, 2016, där forskare försökte tänka framåt mot vårt århundrades slut.

En följande antologi 2019 tog upp temat *Hälsa och miljö*. Den ville väcka intresse för sambanden mellan hälsa och miljö. Författarna var medicinare, farmakologer, naturvetare, samhällsvetare och humanister.

År 2019 utkom också antologin *Värderingar. Värdekartor som ett försök att fastställa socio-kulturella värdet i världen*. Flera av författarna valde att referera till den värdekartering som presenterats av den värderingsjämförande studien World Values Survey.

I antologin *Forskarkarriärer 2020* belyste tretton forskare inom skilda forskningsfält hur vägen till framgångsrik forskning har varit kantad av både framgångar och motgångar. Det har gällt att ta sig ur svårigheter och finna en väg framåt.

Nästa antologi *Pandemier-dåtid och nutid för framtid* publicerades 2021. Här anlades både historiska perspektiv och diskuterades nutida utmaningar inom den medicinska forskningen.

År 2023 utkom antologin *Vilken metod är bäst? Tvärvetenskapliga dialoger om metod*. Företrädare för olika vetenskapliga inriktningar inbjöds att beskriva sin favoritmetod eller sin syn på vetenskaplig metod. Varje författares bidrag lästes av de övriga, som fick kommentera och framföra kritiska frågor till vad de läst.

I antologin *Makt. Bruk och missbruk, 2024* skrev åtta forskare från flera vetenskapsområden om sina erfarenheter och reflektioner kring positiva och negativa sidor inom de akademiska maktstrukturer som de mött under sin vetenskapliga karriär. Forskare, som har varit verksamma vid olika universitet och högskolor, kunde jämföra maktstrukturer som de mött eller utövat inte bara i Sverige utan också i Danmark, Finland, Norge och Tyskland.

År 2025 utkom antologin *Raka spår och krokiga stigar. Vägen fram till att bli forskare*. Här fokuserades på tiden före forskarkarriären och hur den kunnat inverka på den senare forskarbanan. Spelade den sociala bakgrunden någon roll?

En annan aktuell antologi med det preliminära namnet *Själ och kropp i forskningens ljus* presenterar tvärvetenskaplig forskning om såväl psykiska besvär som fysiska sjukdomar i form av epidemier, ryggbesvär eller metabola syndrom. Betydelsen av medicinskt upplysningsarbete bland allmänheten betonas.

Att regelbundet recensera nyutkommen vetenskaplig litteratur bidrar till att seniora forskare kan hålla sig uppdaterade inom aktuell forskning. Dessutom hjälper de till att yngre författares publikationer blir kända för en större vetenskaplig läsekrets. Seniorer behöver i sin publicering inte tänka på att samla på publikationspoäng som i stor utsträckning styr yngre forskares verksamhet. Därför kan de tillämpa en friare skrivform i essäistisk anda och därmed få möjlighet att nå en bredare allmänhet. Forskarsubjektet tillåts att komma fram. På så vis hjälper vi till att genomföra universitetens tredje uppgift. Seniorer kan också ställa upp som obetalda peer reviewer av vetenskapliga bidrag innan de kan publiceras. Om ingen åtar sig sådana uppdrag, faller detta system samman.

Ytterligare ett sätt att hålla sig à jour med aktuell forskning är att aktivt delta i vetenskapliga nätverk inom områden som berör forskarens eget kompetensområde. Seniorer kan bidra med erfarenheter när nya problemställningar skall utarbetas och analyseras.

Hjärnforskare har på senare tid funnit att hjärnan fortsätter att utvecklas högt upp i ålderna. Seniorer kan alltså fortsätta att utgöra en vetenskaplig resurs samtidigt som de kan inspirera andra till att hålla sig i fysiskt trim och vara forskningsaktiva långt upp i åren. Inom Strömstad akademi kan psykiatriforskare Lennart Wetterberg nämnas som ännu i 95-årsåldern bidrar med viktig forskning om ljusets inverkan på hjärnans rytmer.

Min förebild har varit min handledare professor Nils-Arvid Bringéus som gav ut sin sista bok vid nittio års ålder. Det har fått mig att reflektera över vad som kan ligga bakom att en senior kan bibehålla en betydande aktivitetsnivå under lång tid. När jag fått höra att "du är fortfarande så aktiv. Hur orkar du?", tänker jag på att forskning är ett levnadssätt som ger glädje och inspiration både för forskaren själv och förhoppningsvis för den läsekrets som tar del av de vunna forskningsresultaten. Då spelar ålder ingen roll. Ett glädjeämne är att Norge från den 1 januari 2026 har höjt pensionsåldern för statligt anställda till 72 år.

Nedan följer länkar till de omtalade antologierna som Strömstad akademi har gett ut.

1. <https://stromstadakademi.se/Antologier/Barnbarn.pdf>
2. <https://stromstadakademi.se/Antologier/Varderingar.pdf>
3. <https://stromstadakademi.se/Antologier/HalsaMiljo.pdf>
4. <https://stromstadakademi.se/Antologier/Utdrag.pdf>
5. <https://stromstadakademi.se/Pandemierforhand.pdf>
6. <https://stromstadakademi.se/metod/index.html>
7. <https://stromstadakademi.org/Makt/>
8. <https://stromstadakademi.org/F/>